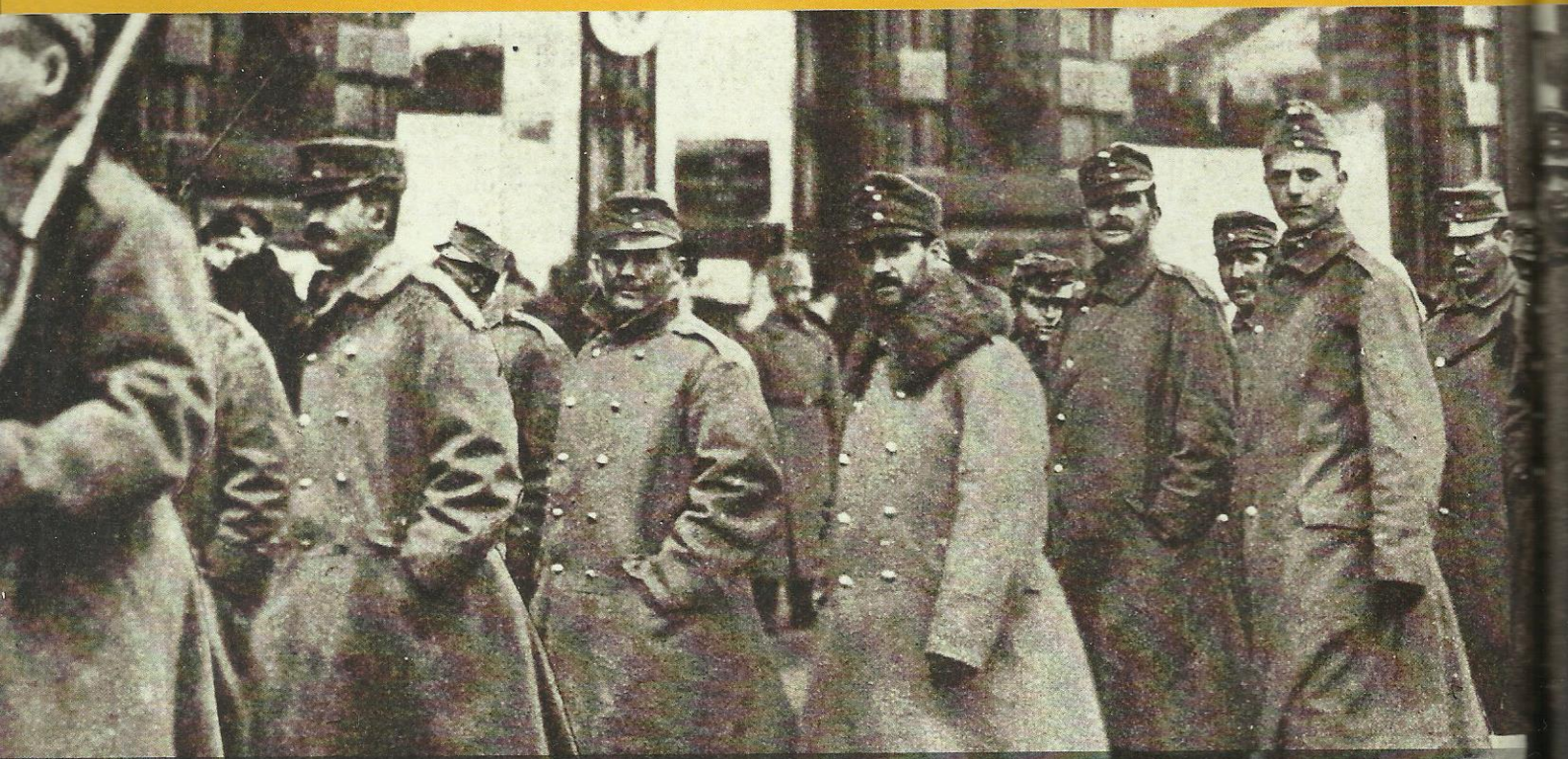

Hadifogságban

A világháborúban fogságba esett mintegy 7,3 millió katonából 1 673 ezer fő a Monarchia hadseregében szolgált. **Bornhardt Attila** bemutatja a keleti és nyugati fogolytáborokba zárt déd- és ükapáink sorsát

A 19. SZÁZAD végén, a 20. század elején a hadijogok rendezéséről folyó tárgyalásokon elvileg rendezték a hadifoglyok ügyeit is. Ennek során leszögezték, hogy a hadifogoly nem hadizsákmány, a fogság csak óvintézkedés, hogy a fogságba esett ellenséges katonáknak a háborúban való további részvételét megakadályozzák. A fogva tartó államok garantálják a hatalmukba került katonák életét, egészségét és a háború utáni szabadon bocsátásukat. Az 1907. évi hágai egyezmény kimondta, hogy a foglyok tartásáról annak az államnak kell gondoskodnia, amelynek a fogságába jutottak. A hadifoglyokat olyan ellátásban kell részesíteni, mint a saját csapatokat. Az egyezmény lehetővé tette a legénységi állományú foglyok munkára való alkalmazását. A tiszteket nem lehet munkára kényszeríteni, sőt rendfokozatuknak megfelelő fizetésre is igényt tarthatnak.

Az első világháború azonban minden téren meglepetéssel szolgált. A hadviselő felek egy gyors lefolyású összecsapásra számítottak, meglepte őket a háború elhúzódása, a bevetett haderő nagysága, az ennek megfelelő veszteségek és a hadifoglyok elképzelhetetlenül nagy száma.

Orosz fogságban, 1914–1917

Az osztrák–magyar csapatok az orosz fronton veszítették a legtöbb embert: 1,1–1,2 millió hadifoglyot, már 1914-ben 300 774 katonát. Oroszország nem volt felkészülve a hadifoglyok ilyen tömegének elhelyezésére. A foglyokat továbbszállították Európából Turkesztánba és Szibériába, ahol a vasutak mentén épült és a háború miatt kiürített ún. katonavárosok alkalmasnak látszottak a sok százezernyi hadifogoly elhelyezésére. Kellő felkészültség és megfelelő előkészületek hiányában a foglyok szállítása, ételmezése, a sebesültek és betegek ellátása messze elmaradt a nemzetközi előírásoktól. A számukra kijelölt katonai barakkok berendezése a spártainál is egyszerűbb volt. Az emeletes faépületek a legegyszerűbb igényeket sem elégítették ki. Szalmazsákok, takarót készletek hiányában nem adtak. A szükséghelyek és mosdóberendezések – ha voltak – szintén gyatrák. A foglyok nagy része nyáron vagy kora ősszel jobbára köpeny nélkül jutott fogságba, a jobb ruhadarabokat az orosz katonák már fogságba esésükkor lehúzták róluk. A foglyok 60 százalékának nem volt köpenye, 20 százalékának rendes lábbelije sem. Hiányos ruházatukat a hadvezetés nem tudta kiegészíteni orosz ruházattal. S bár a Monarchia a nemzetközi segélyszervezetek

Az első osztrák–magyar hadifoglyok egyik csoportja: a limanowai (lembergi) csata során estek orosz fogságba 1914 november–decemberében

útján jelentős mennyiségű ruhát küldött, ez egyrészt kevés volt, másrészt nem mindig jutott el a címzetekhez.

Nagy problémát jelentett a gyenge élelmezés, amely elmaradt a hágai egyezményben előírtaktól, az orosz katonák számára előírt fejadagnak csak felét tette ki. Eleinte a foglyok természetben elvileg 800 gramm kenyeret, 100 gramm húst és 100 gramm kását kaptak. Ezenkívül napi 2,5 kopejka állt a táborparancsnokság rendelkezésére, hogy a főzéshez szükséges élelmiszereket beszerezze. Ennek azonban nagy része a parancsnok zsebében maradt. Ráadásul az orosz hajdina- és köleskását is nehezen szokták meg a hadifoglyok, akárcsak a fekete kenyeret, amelyen a pékek nyereszkedtek a minőség rovására.

A hidegek beálltával megsokszorozódtak a bajok. Az oroszok csak elégtelen mennyiségben adtak fűtőanyagot. A hosszú téli éjszakák idejére világító eszközökről senki sem gondoskodott.

A tiszték a nemzetközi egyezménynek megfelelően 50 rubel fizetést kaptak, amelyből kezdetben nemcsak élelemre telt, hanem jutott ruházatkódásra és lakóhelyük berendezésére, sőt betegség és járvány esetén a legénység segélyezésére is. A járványok ugyanis az elégtelen táplálkozás, a túlszűfoeltság, a lehetetlen tisztálkodási körülmények következtében hamarosan kitörték. Megfelelő kezelés és gyógyszerek hiányában egyes táborokban a halálozási arány meghaladta az 50 százalékot. A turkesztáni 200 ezer hadifogoly közül 45 ezret

ragadott el a vész 1914/1915 telén. A járványok hasonló intenzitással minden télen végigsöpörtek a táborokon.

A foglyokat a bevonulások miatt kiesett munkaerő pótlására munkára vezényelték. 1916-ban már több mint 1 millió fogoly dolgozott a mezőgazdaságban, bányákban, gyárakban és vasút-

A tiszték a nemzetközi egyezménynek megfelelően 50 rubel fizetést kaptak, amelyből kezdetben nemcsak élelemre telt, hanem jutott ruházatkódásra és lakóhelyük berendezésére is

építéseken. Ezek közül a leghírhedtebb a „Halál-vasútnak” nevezett 1700 kilométeres vasút volt, amely a szövetségeseknek a murmanszki kikötőbe érkező szállítmányait továbbította az ország belsejébe. A rendkívül szélsőséges éghajlati körülmények közt dolgozó foglyok sem megfelelő ruházatot és szállást, sem rendes élelmezést nem kaptak. A hideg, a skorbut és a durva bánásmód miatt az építésen dolgozó 80 ezer emberből 25–28 ezren haltak meg.

A háborús erőfeszítések meghaladták Oroszország erejét. A gazdaság összeropant. Áru- és élelmiszerhiány lépett fel, az árak emelkedtek. Mindezek 1917-re forradalomhoz vezettek. Az orosz lakosság a munkaalkalmat csökkentő hadifoglyok ellen fordult, ez olykor halálos áldozatokat követelő tettelegességgé fajult. A forradalmi kormány elrendelte a városokban és a falvakban dolgozó hadifog-

Osztrák–magyar katonák adják meg magukat a keleti fronton

lyok visszaszállítását a táborokba. Az addig viszonylag jó körülmények között élő hadifoglyok hirtelen a nélkülöző táborokba kerültek.

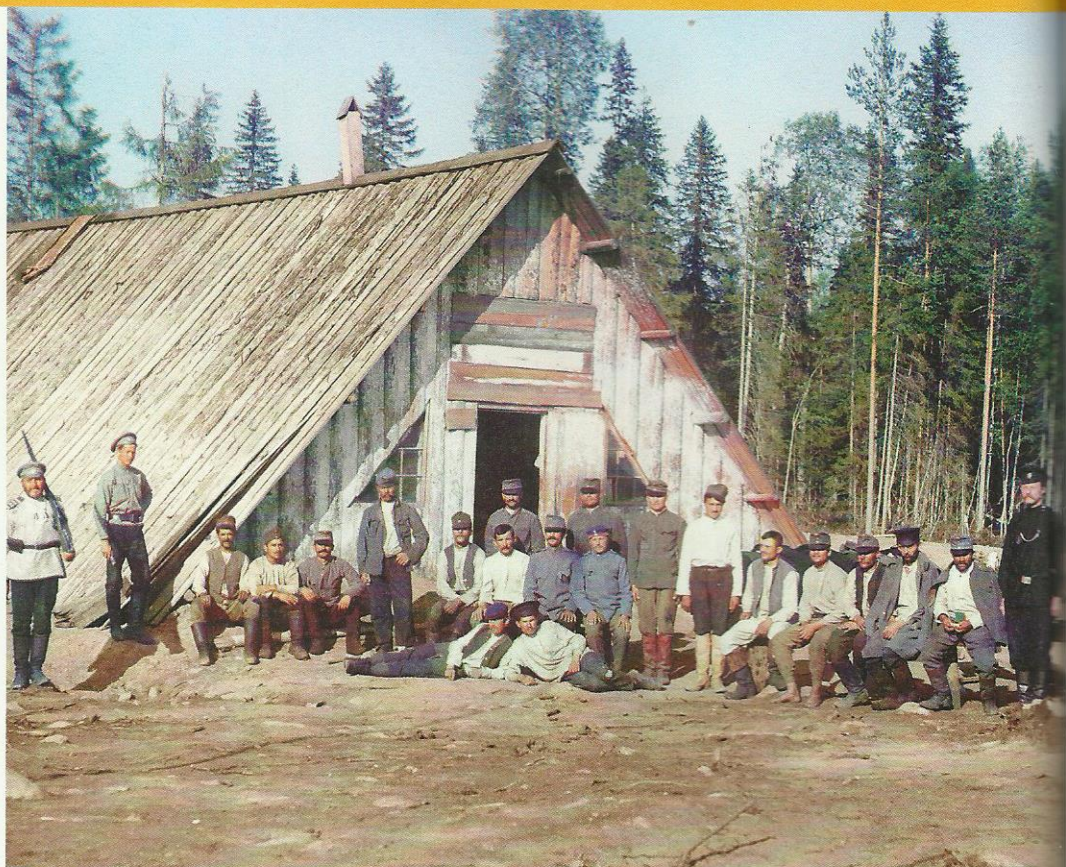
A fokozódó élelmiszerhiány és az általános nyomor kétszeresen sújtotta a fizikailag kimerült és lelkileg összeomlott foglyokat. A felbomló őrzési rendszert kihasználva, aki csak tehetette, megpróbált szabadulni. A birodalom legtávolabbi sarkaiból is megindult a foglyok tömege nyugat felé, nem törődve a rájuk leselkedő veszéllyel, akadályokkal.

Hadifoglyok Szerbiában, 1914–1915

A szerb hadsereg váratlan ellentámadása következtében 1914 végéig 722 osztrák–magyar tiszt és 74 968 katona került szerb fogságba, akiknek a számát 1915-ben további 27 tiszt és 3749 katona növelte. A fogságba eséskor a szerb katonák sokakat megöltek, még többet kifosztottak. A hadvezetésnek nagy problémát okozott a hadifoglyok váratlanul nagy tömegének elhelyezése. Legjobb esetben egy-egy viharvert kaszárnya, raktárépület, istálló volt igénybe vehető. Az ország saját katonáinak sem tudott mást adni, mint egy darab kenyeret, szalonnát, sajtot. De amíg a szerb katona ezzel is beérte, a jobb ellátáshoz szokott osztrák–magyar hadifoglyok ennyi élelem mellett már szenvedtek. A hadifoglyokat vasútépítési, útjavítási, erődítési munkálatokra irányították.

A zsúfolt elhelyezés, a silány élelmezés, a hideg és a rossz bánásmód elgyöngítette a foglyok szervezetét. Rendes tisztalkodásról, egészségügyi óvintézkedésekről szó sem volt, így a hadifoglyok közt 1915 elején kitört a tifusz. 1915 októberében, amikor a központi hatalmak koncentrált támadása megindult Szerbia ellen, már csak 34 629 hadifogoly volt életben. A szerb hadsereg nem tette le a fegyvert, hanem visszavonult az egyetlen szabadon maradt úton a hegyeken át az albán tengerpart felé, s magával hurcolta hadifoglyainak tömegét. Az esőben, hóban, szélsőséges hegyi viszonyok között Dél-Szerbián, Macedónián és Albánián át végrehajtott prizreni halálmars Napóleon 1812-es visszavonulására emlékeztetett. 1915 végén a szerbek Valona kikötőjében már csak 23 339 hadifoglyot tudtak átadni olasz szövetségeseiknek, a többi elpusztult a 700 kilométeres kimerítő menet alatt.

A szerb fogságba jutott katonák kálváriája azonban még nem ért véget. Az olaszok az átadott foglyokat Asinara veszteszligetre szállították. Az elképzelés az volt, hogy a szigeten 4000–5000 embert helyeznek el legfeljebb két hétig. Azonban a szállítmányok jóval nagyobb számban érkeztek. A foglyok ráadásul Albániából behurcolták a kolerát, amely a zsúfoltan, sátrakban elhelyezett emberek között gyorsan terjedt. Súlyosbította a helyzetet, hogy a vízhiány miatt a bete-

Itt nagyobb biztonságban voltak, mint a fronton: katonáink karéliei őrzetben 1915-ben

gek a latrinák körüli pocsolyákból is ittak. Csak 1916 tavaszára sikerült úrrá lenni a helyzeten. Ekkorra azonban már csak 16 743 egykori szerbiai fogoly volt életben.

A romániai hadifogság, 1916–1918

Románia 1916. augusztusi hadba lépésétől 1917 szeptemberéig becslések szerint 25 ezer osztrák–magyar katona jutott román

A napi fejadag ízesítés nélküli babléből és 20–25 dekagramm mamaligából állt. A táborban nem volt víz

hadifogságba. Egy román kimutatás szerint 1917 januárjában a Monarchia mintegy 14 ezer katonája volt román kézen. Háborúba lépésekor Románia 9 hadifogolytábor felállításával megtette a szükséges intézkedéseket a fogságba esett ellenséges katonák ellátására. A központi hatalmak 1916 őszén megindított ellentámadása azonban Moldovába szorította vissza a román hadsereget. A hadifoglyokat szintén ide meneteltették, ahol a dobnavatui tiszti és a sipotelei légénységi táborban helyezték el őket. Sipotelén, ahol 1916 novemberében még csak

5000-en voltak, az év végén már 17 ezer fő tartózkodott, akiket öt nagy fabarakkban, földbarakkokban és vermekben zsúfoltak össze. Ennyi ember ellátására nem volt elég élelem. A napi fejadag ízesítés nélküli babléből és 20–25 dekagramm mamaligából (kukoricakásából) állt. A táborban nem volt víz. Az ivóvizet 4 kilométerről

Ennél távolabb már nem is kerülhettek volna a hazától: a Monarchia hadifoglyai Murmanszkban építik a vasútvonalat

hordták vödörben. Tisztálkodási, mosási lehetőség egyáltalán nem volt. A rossz élelmezés, a minősíthetetlen körülmények, a durva bánásmód és a nagy hideg miatt a foglyok betegségekkel szembeni ellenállása megtört. Előbb vérhasjárvány lépett fel, majd megjelent a tífusz is. A napi halálozási szám 238-nál kulminál. Tavaszig mintegy 6000-en haltak meg. Sipotele mellett kapta a Haláltábor elnevezést. A tábor közelében lévő központi hadifogoly-temetőben 7296 ember nyugszik.

Olasz fogságban, 1915–1919

Összesen 439 ezer osztrák–magyar katona került olasz kézre, kétharmaduk a fegyverszünet megkötése után. Az ő sorsuk összehasonlíthatatlanul kedvezőbben alakult. Az éghajlat és a népesség műveltsége eleve kizárta az olyan szenvedéseket, amelyeket az osztrák–magyar katonáknak Oroszországban, Szerbiában és Romániában kellett elszenvedniük. Egy olasz kimutatás szerint 1916 szeptemberében a Monarchia 791 tisztje és 33 430 katonája közül 22 tiszt és 776 ember halt meg.

A nemzetközi megfigyelők szerint a hadifoglyokkal általában jól bántak. A tiszteket régi kolostorokban, kaszárnyákban, várakban kialakított 100–120 fős tiszti táborokban helyezték el. Az összeomlás után volt néhány 1000 fős tábor is. A légénység számára 5000–6000, ritkán 15 ezer fős barakktáborok álltak rendelkezésre. A padlózott barakkokban a deszkaállványok szalmazsákkal, párnával szolgáltattak fekhelyül. Az ágyneműt elég gyakran cserélték. A táborok legtöbbjében tisztaság és rend uralkodott. A járványos betegségek megakadályozására gyakran és lelkiismeretesen fertőtlenítettek. Sok helyen volt zuhanyfürdő, hetente egyszer meleg vízzel.

A tisztek rendfokozatuk szerint illetményt kaptak, amelyből maguk fedezték ellátásukat. A légénység természetbeni ellátmányban részesült, ami általában elég volt. Sok táborban voltak kávéházak, ahol édességet, gyümölcsöt, kávét, sőt könnyebb borokat is lehetett kapni. A légénység elrongyolódott ruházatát, fehérneműjét az olasz állam pótolta.

A fellépő munkaerőhiány miatt a légénységet a második évtől munkára adták ki. A bányákban, csatornaépítésekben, citrusültetvényeken nehéz körülmények között dolgoztak a hadifoglyok. Az utóbbi helyeken elterjedt volt a malária. Később a foglyokat magánvállalkozások számára is kiadták. A dolgozók magasabb fejadagot és némi fizetést is kaptak.

Magyar hadifogoly temetése

Francia fogságban, 1918–1919

1916-ban a nagy munkáshiány miatt az olasz kormány az Asinara szigeten tartott 16 262 volt szerbiai osztrák–magyar hadifoglyot átengedte Franciaországnak. Őket lőszer- és mérgegáz-gyárakban, kikötőkben dolgoztatták egészségtelen és rossz feltételek között. Osztrák–magyar csapatokkal először

Étkezésük a francia katonák egyszerű, de ízletes ellátmánya volt. Ruhájukat szintén a francia hadsereg készletéből utalták ki

1917 végén az olasz frontra vezényelt két francia hadosztály találkozott. 1918-ban, amikor a monarchiabeli foglyok nagyobb számban kerültek a franciák kezére, már teljesen kialakult tiszti és légénységi táborok voltak. A tisztek itt is illetményt kaptak, ebből fedezték étkezésüket és ruházódásukat. Élelmezésük vállalkozóknak volt kiadva, akik 2 frank fejében kötelesek voltak reggelivel, ebéddel és vacsorával ellátni a tiszteket. A vállalkozók nyereszkezdése miatt gyakran volt panasz az ellátmány minőségére. A francia állam adta a légénységi táborok berendezését, amellyel távozás előtt pontosan el kellett számolni. A légénység nem kapott pénzbeli ellátást, számukra természetben utaltak ki mindent: szállást, élelmet, ruházatot, lábbelit. Étkezésük a francia katonák egyszerű, de ízletes ellátmánya volt. Ruhájukat szintén a francia hadsereg készletéből utalták ki, amelyekre ismertetőjékként a PG („prison de guerre”) betűket festették. Élelmüket mind a tiszti, mind a légénységi táborok lakói a kávéházakból egészíthették ki. A légénységi hadifoglyokat közmunkára alkalmazták vagy vállalkozóknak adták ki. Nekik lakáson, ellátáson és ruházaton kívül bér is járt. Azonban gyakran rossz és kevés táplálékot kaptak, és a vállalkozók nemigen törődtek ruházatukkal. A legjobban itt is azok jártak, akik egyéni gazdákhoz kerültek mezőgazdasági munkára.

A járványos betegségek a francia táborokban ritkaságszámba mentek. A járványok ellen oltással védekeztek, a tífusz ellen minden foglyot beoltottak. Mégis előfordult, hogy a vérhas, később a spanyolnátha számos áldozatot szedett.

Angol szuronyok mögött, 1918–1919

A háború végén 8952 osztrák–magyar hadifogoly volt angol kézen, akiket Piavenál és részben a Közel-Keleten fogtak el. Az előbbieket Olaszországban, majd Franciaországban és Angliában, az utóbbiakat Egyiptomban tartották fogva. Az olaszországi összeomlás után elfogottak a hadművelleti területük mögötti gyűjtőtáborokba meneteltek, miközben az örök

A Csárdáskirálynő a Csendes-óceán és Kína közelségében – hadifoglyok előadása Krasznaj-Rjecskában (Habarovszk mellett)

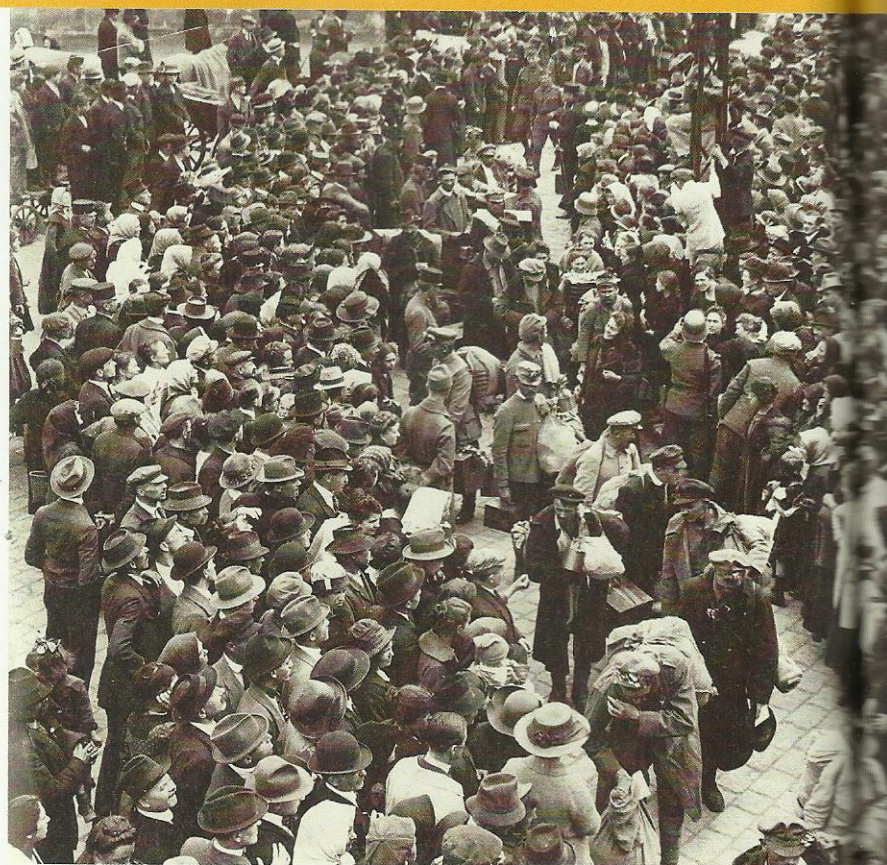
„souveniereket” gyűjtöttek tőlük. Itt sátrakban puszta földön aludtak, enni alig kaptak, csak állandóan oltották, fürdették őket. Az esős olasz télben a foglyok egészségi állapota ijesztően romlott, 3 tiszt és 70 katonára meg is halt. 1919 januárjában a sátrakat padlózták, az ételmezésen is jelentősen javítottak, 250 tisztet pedig a Riviérára vittek üdülni, ahol szállóban helyezték el őket. 1919 tavaszán az olaszországi táborokat feloszlatták, a legénység egy részét Franciaországba, másik részét és a tisztakat Angliába telepítették át. A franciaországi brit táborokban, sátrakban és barakkokban helyezték el őket, ahol angol legénységi ellátmányt kaptak, az elkopott ruházatot angol kincstári ruházattal pótolták. A tisztaságra az angolok a franciaországi táborokban is sokat adtak. Ha valaki a tisztalkodást elhanyagolta, büntetést szabtak ki rá.

Angliában a tisztakat a donigton-halli kastélyba kerültek. A legénység külön táborokban, épületekben és sátrakban volt elhelyezve. Mindenkinek külön ágya, szalmazsákja volt. Kifogástalan volt az ételmezés is. Reggelire kakaót, vaját, szalonnát kaptak, ebédre leves, főzelék, hússal, vacsorára szalonna és sajt volt. Szesz italhoz nem jutottak hozzá, dohányt ellenben kaptak. Kávé itatás is volt mindenütt. Az elhasznált ruházatot angol legénységi ruhával pótolták. A foglyok bármikor mosakodhattak, hetente 1-2-szer fürödhettek. A foglyokat általában mezőgazdasági munkán alkalmazták. A bánásmódra sehol sem volt panasz.

Egyiptomban az 1200 hadifoglyot 1 tiszt és 2 legénységi táborban tartották fogva. Elhelyezésük barakkokban és sátrakban volt. A foglyok ellátása hasonló volt, mint Angliában. Bár a tisztaságra nagy gondot fordítottak, a szokatlan éghajlati viszonyok, trópusi körülmények több áldozatot szedtek. Gyakori volt a malária és a vérhas. Az ezekben elhunytakat a britek temették el.

Amerikai fogságban, 1918–1919

A nyugati front összeomlásakor Verdunnél néhány ezer osztrák–magyar katona, köztük pár száz magyar amerikai fogságba került. Az első napok különböző gyűjtő- és elosztótáborokban keserves körülmények között teltek. Az újabb és újabb motorosokkal megkeserítették a foglyok életét. Később a tisztakat a richelieu-i kastély parkjában levő táborba helyezték el, ahol 300–400 frankos havi fizetést kaptak. A legénység a németekkel közös legénységi táborokba került, ahol az ellátás rendszere

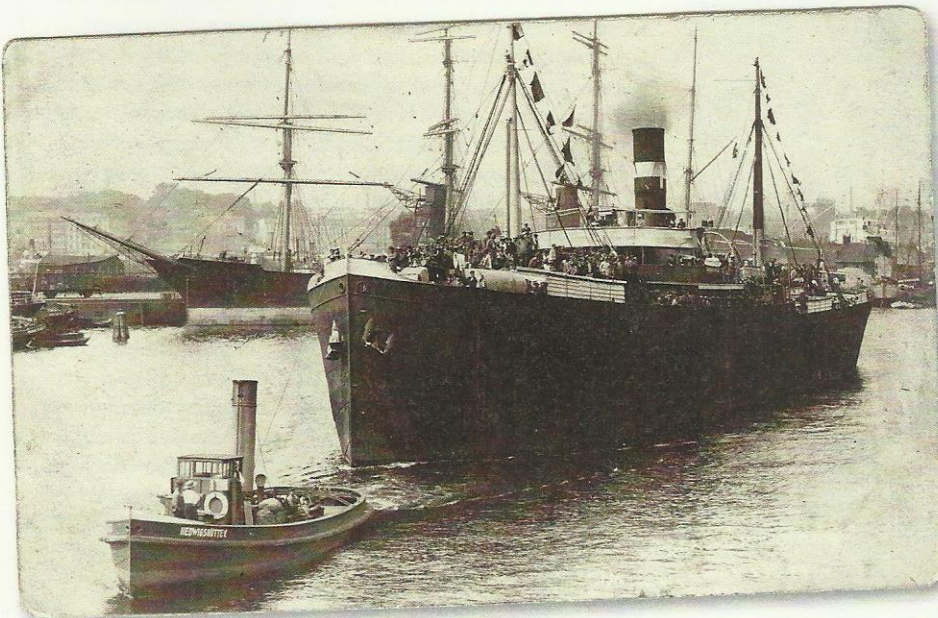
Reggelire tejben főtt kukoricadarát vagy zabkását, továbbá fél liter kávé, malátaszirupot, disznózsírt és kenyeret kaptak

A szovjethatalom győzelme után felszámolták a foglytáborokat, de az utolsó csoportokat csak 1922-ben hajózták be (lent). A fenti kép hazatérő hadifoglyok fogadtatásakor készült

hasonló volt a többi nyugati hadifoglytáborokéhoz, az ételmezés tekintetében azonban messze felülmúlták azokat. Reggelire tejben főtt kukoricadarát vagy zabkását, továbbá fél liter kávé, malátaszirupot, disznózsírt és kenyeret kaptak a hadifoglyok. Az ebédmenüből hiányzott a leves, ellenben bőséges volt a fagyasztott hús mártással és párolt paradicsommal. Gyakran adtak gyümölcsbefőttet is. A vacsora főzelékből állt konzervhússal vagy tepertővel.

A nyugati hadifoglytáborokban, sőt 1917-ig Oroszországban is saját szórakoztatásukra a foglyok gyakran alakítottak zenekarokat, színtársulatokat, amelyek előadásait nemcsak a táborlakók, hanem a táborparancsnokság közegei és a civilek is szívesen megnézték. A nagyobb táboroknak kézzel írt vagy nyomtatott tábori újságja is volt. Főleg a tiszt táborokban különböző tudományos és művészeti körök alakultak, amelyek tagjai rendszeresen tartottak előadásokat. Kedveltek voltak a nyelvtanfolyamok. A táborokban sportegyesületek is alakultak, különösen kedvelt volt a futball.

Még a viszonylag jobb körülmények között élő hadifoglyok közt is gyakori volt az ún. „tüskésdrót-betegség”. A hosszú hónapok alatt a hadifoglyok megunták, hogy mindig ugyanazokat az arcokat látják. Az összezárt emberek ingerlékenyek lettek, a bajtársak közötti harmonikus élet megbomlott, a veszekedések, a verekedések napirenden voltak. Mások teljes apátiába süllyedtek, nem akarták elhagyni barakkjukat, nem kívántak enni sem. Ez a lelki össze-roppanás gyakran megőrüléshez, nemegyszer öngyilkossághoz vezetett.

Oroszországban, 1918–1920

Oroszországban volt a legrosszabb a hadifoglyok helyzete, mégis itt nyílt először kilátás a tömeges hazatérésre. Az 1918 márciusában megkötött breszt-litovszki béke kimondta, hogy a hadifoglyokat a lehető leggyorsabban haza kell juttatni. Ezért 1918 júniusában az Monarchia Pétervárra és Kijevbe egy-egy hadifogoly-missziót küldött ki, amelyek helyi bizottságokat állítottak fel a hadifoglyok összegyűjtésére és hazairányítására. A polgárháborús viszonyok miatt Szibéria és Turkesztán kiürítésére nem kerülhetett sor. A Hadügyminisztérium kimutatása szerint 1918 októberéig 4595 tisztet és 675 719 katonát sikerült az orosz fogságból hazaszállítani. Becslések szerint a missziók által elérhető területeken még 60–70 ezer hadifogoly maradt, akik ekkor nem kívántak hazatérni. 1918 októberében a Monarchia összeomlásával a missziók tevékenysége lehetlenné vált.

Fokozódó hevességgel folytak a harcok a szovjet kormány és ellenfelei

között. A polgárháború ijesztő gyorsasággal emésztette fel a még meglevő élelmiszer- és árukészleteket. Össze a kifosztott szibériai hadifoglyok egy újabb borzalmas tél előtt állottak. Ekkor jutott el Szibériába a hír, hogy a Monarchia összeomlott és nincs remény a közeli szabadulásra. Ezek a hírek végzetes hatással voltak a végsőig elkeseredett, a pusztulás szélén álló hadifoglyokra. A táborokban az éhhalál fenyegetett, a gazdaság összeomlása és a visszatérő orosz katonák miatt munkára kiadott foglyok is elvesztették megélhetésüket. Más megoldás hiányában sokan jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. A jelentkezők egy része meggyőződésből lépett be, ám zömük pusztán életük fenntartása érdekében állt be, a Vörös Hadsereg katonájaként nagyobb mozgási szabadságot remélve.

Az ellenforradalmi csapatok által birtokolt Szibériában, ahol még 140–180 ezer hadifogoly élt, még súlyosabbá vált kétségbeesítő helyzetük. Az ellenforradalmi kormányok nem ismerték el a breszt-litovszki békét, ezért újból hadifogolynak nyilvánították a volt Monarchia polgárait anélkül, hogy ellátásukról gondoskodtak volna.

Míg 1918-ban a fehérek lettek csaknem egész Szibéria urai, 1919 a szovjet csapatok győzelmeit hozta. 1920 januárjában a transzszibériai vasút mentén már Kolcsak hívei menekültek kelet felé az őket üldöző vörösök elől maguk előtt hajtva a hadifoglyokból lett hadimunkások ezreit és a nyugat-szibériai hadifoglytáborok lakóit. A foglyok fokozott mértékben szenvedtek végig a szibériai hóban és fagyban ennek a rettenetes kálváriának minden kínját. Sok ezer eltűnt hadifogoly azok között a halottak között keresendő, akik szanaszét porladnak a szibériai „könnyek útja” mentén. Akik túléltek, halálosan kimerülve bevonultak a piszkos és lezüllött állapotban lévő hadifogolytáborokba, amelyeket a szovjet kormány hamarosan felosztatott. A volt hadifoglyokat szabad polgároknak nyilvánította és megszüntette élelmezésüket. Azt, aki nem lépett be a Vörös Hadseregbe, a lerombolt vasútvonal építésére és a szerteszét heverő halottak eltemetésére rendelték ki. Akik tehették, a lassanként meginduló vonatokra kapaszkodva megindultak nyugatra

hazafelé, esetleg keletre a japánok által megszállt Vlagyivosztk irányában, ahol magyar vöröskeresztes misszió működött.

A lengyel–szovjet háborút 1920 októberében lezáró rigai béke megkötése után megindult a Vörös Hadseregben szolgáló hadifoglyok leszerelése, és aki akart, hazatérhetett.

Horthy Miklós
Szibériából hazatérő
hadifoglyokat
üdvözlő

A magyar hadifoglyok hazaszállítása 1918 után

A Monarchia összeomlása a magyar felelős tényezőket a hadifoglykérdésben tájékozatlanul találta, mert a háború alatt a hadifoglyügyeket teljesen a közös Hadügyminisztérium intézte.

Tekintettel a hadifoglykérdés nagy politikai töltésére a Károlyi-kormány azonnal hozzáfogott a hazaszállítás megszervezéséhez. A hazaszállítás magyar szervezetének gyors kialakítása lehetővé tette, hogy már 1919 januárjában megkezdődhetett az egyelőre még csak egyénileg hazatérők szervezett fogadása. Az antant hatalmakkal 1919 augusztusában meginduló béketárgyalásoknak köszönhetően a hazatérés hamarosan töme-

Sok ezer eltűnt hadifogoly azok között a halottak között keresendő, akik szanaszét porladnak a szibériai „könnyek útja” mentén

gessé vált, amelyet központilag irányítottak. A Szovjet-Oroszországból való hazatérést az 1920 májusában kötött szovjet–magyar hadifoglycseré-egyezmény szabályozta. 1919 januárja és 1922 decembere között Olaszországból 96 728, Angliából 3400, Romániából 7840, Franciaországból 6715, Szovjet-Oroszországból 80 ezer, Kelet-Szibériából 13 559, mint volt túszer 1584, összesen 199 826 hadifogoly tért haza.

A magyar kormány 1922. december végével a hadifoglyok államköltséges hazaszállítását befejezettnek nyilvánította, ezzel az első világháború egy sok százezer embert érintő fejezetét zárták le hivatalosan. ■

A szerző a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár és Irattárának igazgatója